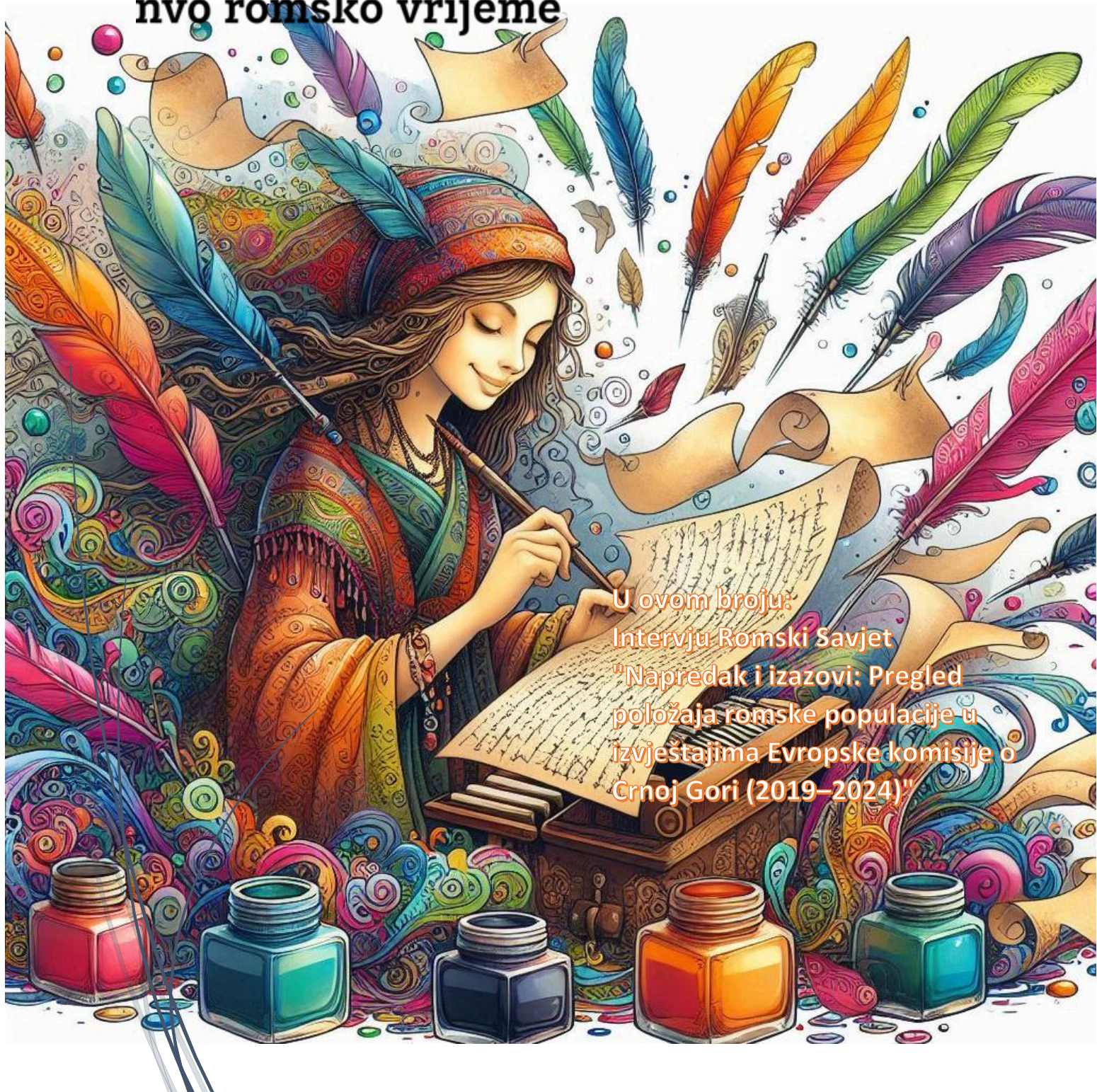

AMARO KHAM

nvo romsko vrijeme

U ovom broju:
Intervju Romski Savjet
"Napredak i izazovi: Pregled
položaja romske populacije u
izvještajima Evropske komisije o
Crnoj Gori (2019–2024)"

Izdavač
NVO „Romsko vrijeme”
Naziv publikacije
***Amaro Kham* Almanah časopis na romskom jeziku**

Redakcija:

Urednica

Zana Sejdović

Novinar

Ujvesa Šaljaj

Projekat podržan od strane:
Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava

Dizajn prelom i štampa

LUXPRINT D.O.O.

Tiraž 1000

CIP - Каталогизација у публикацији Национална
библиотека Црне Горе, Цетиње

ISBN 978-9940-741-11-2

Stavovi iznijeti u publikaciji ne izražavaju nužno i stavove donatora.

Navođenje i korišćenje informacija iz ove publikacije dozvoljeno je uz obavezno navođenje izvora i vlasnika autorskog prava.

Korišćenje materijala u bilo koje druge svrhe nije dopušteno bez prethodnog odobrenja NVO Romsko Vrijeme. Izrazi koji se u ovoj publikaciji koriste za fizička lica u muškom rodu podrazumijevaju izraze u ženskom rodu.

Podgorica, 2024. godine

Amaro Kham je realizovan projektom podržanim od strane
Ministarstvo ljudskih i manjinskih prava

Nvo Romsko Vrijeme: Almanah Amaro Kham

Predgovor

Romska zajednica u Crnoj Gori, kao i u mnogim drugim delovima sveta, često se suočava sa izazovima kao što su marginalizacija, diskriminacija i nedovoljna zastupljenost u medijima. Upravo zbog toga, ovaj projekat osnivanja manjinskog (romskog) almanaha ima poseban značaj. Almanah će služiti kao platforma za promovisanje romske kulture, jezika i običaja, pružajući prostor za diskusiju o ključnim pitanjima koja se tiču romske zajednice.

Ovaj almanah nije samo publikacija—on je most između romske zajednice i šire javnosti, alat za razbijanje predrasuda i stereotipa, i prilika da se čuje glas onih koji su često nevidljivi. Sa ciljem da privuče čitaoce svih starosnih grupa i interesnih krugova, almanah će obuhvatiti širok spektar tema: od tradicionalnih aspekata romske kulture i istorije do savremenih izazova u obrazovanju, zapošljavanju, zdravlju i drugim društvenim pitanjima.

Posebna vrednost ovog almanaha je u njegovom dvojezičnom karakteru—biće dostupan na crnogorskom jeziku, uz segmente na romskom jeziku, čime se doprinosi očuvanju i promociji romskog jezika. Na ovaj način, almanah ne samo da osnažuje romsku zajednicu već i podstiče interkulturalni dijalog i razumevanje.

U saradnji sa partnerima iz civilnog društva, medijima, opštinama i drugim relevantnim institucijama, projekat ima za cilj da osigura vidljivost i prepoznatljivost romske zajednice u široj javnosti. Takođe, kroz promovisanje pozitivnih primera iz romske zajednice, almanah će doprineti borbi protiv negativnih stereotipa i unapređenju društvenog položaja Roma u Crnoj Gori.

Verujemo da će ovaj projekat imati trajne pozitivne efekte, ne samo za romsku zajednicu već i za celo društvo. Kroz almanah, pruža se prilika za stvaranje novih medijskih sadržaja koji ističu bogatstvo romske kulture i jezika, čime se dodatno jača romski identitet i doprinosi inkluziji i boljem razumevanju među svim građanima Crne Gore.

S poštovanjem,

Redakcija almanaha.

Romalen

Pozdravi tumen but pe ka lil kaj ikhardol almanaho pe romani čhib k aka del vorba andar o barvalipe kaj iđarel amari kultura.

Akate ka dikah so hi ameje majbitno te šaj džanah I amen I aver kaj ka čitin ka lil anar jek katar e majpurane phere ane Evropa.

E Roma iđaren peha piro nasljeđe kaj hi ćerdino butare bršenca, pe đilaha, čhibaha, običajenca kaj ćeren jek phero. Preko ka almanaho mangah te mutavah kuva so hi majbitno pale amen, vareso so hi samo amaro, te pe soh džanen kaj sam averečande, na samo pe bojava e morćahki.

Akaleha mangah te vazdah e guži e romengo anda amen, te šaj avah priznavime ane sah e phere sar isti, bi predrasudengo, te avah jekvarne te te avel amen amaro dostojanstvo.

Andar akava almanaho, ikarah tumen te dikeh ane romeno identiteto, te roden leh andar majbut aspektujra te te lenca ćerah phruda kaj ka spojim averen te maj lačhe razumin amen, te anel amen ane maj lači integracije.

Nek ka lil avej sjedoko gaći mangah te lačharah o than e romengo, Amari kultura, puranimata kaj mukle ameje amare phure, te dostojanstvo e romene pherehki. Zahvali but tumeje kaj sen jed kotor akale vorbahki

Tumari

Redakcija e almanahohki.

Intervju s Mensurom Šaljajem, predsjednikom Romskog savjeta

R: *Dobar dan, gospodine Šaljaj. Hvala vam što ste odvojili vrijeme za ovaj intervju. Možete li nam reći nešto više o radu Romskog savjeta i vašoj ulozi kao predsjednika?*

Mensur Šaljaj: Dobar dan, hvala vama na prilici da podijelim naš rad s vašim čitateljima. Kao predsjednik Romskog savjeta, moj glavni zadatak je da se zalažem za prava i interese romske zajednice u našoj zemlji. Naš savjet radi na promovisanju integracije Roma u društvo, borbi protiv diskriminacije i unapređenju obrazovanja, zapošljavanja i socijalne zaštite za Rome. Organizujemo različite programe i inicijative koje pomažu Romima da prevaziđu prepreke s kojima se suočavaju.

R: *Koji su najveći izazovi s kojima se Romski savjet suočava trenutno?*

Mensur Šaljaj: Najveći izazovi su svakako diskriminacija i marginalizacija. Iako se situacija polako mijenja, još uvijek imamo mnogo posla da bismo osigurali da Romi imaju jednake mogućnosti kao i svi drugi. Pored toga, obrazovanje i zapošljavanje su ključna područja gdje su potrebne značajne promjene. Mnoga romska djeca ne završavaju školu zbog siromaštva ili diskriminacije, a odrasli Romi se često suočavaju s predrasudama kada traže posao.

R: *Što vas najviše motivira u vašem radu?*

Mensur Šaljaj: Moja najveća motivacija su ljudi iz moje zajednice. Vidjeti mlade Rome kako postižu uspjehe, kako završavaju školu, zapošljavaju se i ostvaruju svoje ciljeve, to je neprocjenjivo. Također, svaka mala promjena na bolje, bilo da je to donošenje novog zakona ili uspješno završena inicijativa, daje mi snagu da nastavim dalje.

R: *Možete li podijeliti neki konkretan projekt na kojem trenutno radite i koji je posebno važan za romsku zajednicu?*

Mensur Šaljaj: Jedan od projekata na kojem trenutno radimo je program stipendiranja za romske studente. Cilj nam je da povećamo broj Roma koji završavaju srednju školu i upisuju fakultet. Kroz ovaj program, osim financijske podrške, nudimo i mentorstvo i savjetovanje. Nadamo se da će to pomoći mladim Romima da ostvare svoje potencijale i postanu uspješni u svojim odabranim karijerama.

R: *Kako vidite trenutnu situaciju kada je riječ o uključenosti Roma u politički život?*

Mensur Šaljaj: Politička participacija Roma je, nažalost, još uvijek vrlo ograničena. Iako postoji određeni napredak, Romi su i dalje nedovoljno zastupljeni u političkim institucijama na svim razinama.

To je dijelom zbog dugogodišnje marginalizacije i nedostatka povjerenja u politički sustav, ali i zbog prepreka kao što su siromaštvo, nizak stupanj obrazovanja i diskriminacija.

R: *Koje korake Romski savjet poduzima kako bi povećao političku participaciju Roma?*

Mensur Šaljaj: Romski savjet aktivno radi na podizanju svijesti o važnosti političke participacije. Organizujemo radionice i seminare za edukaciju o građanskim pravima i političkom sustavu. Također, radimo na ohrabrivanju mladih Roma da se aktivno uključe u politički život, bilo kroz glasanje, bilo kandidiranjem na izborima. Jedan od naših ciljeva je i da povećamo broj Roma koji se prijavljuju na važne političke funkcije ili koji rade u državnoj upravi.

R: *Koji su glavni izazovi s kojima se suočavate u pokušajima da povećate političku participaciju Roma?*

Mensur Šaljaj: Glavni izazovi su duboko ukorijenjeni stereotipi i predrasude prema Romima, što dovodi do nepovjerenja u politički sustav i osjećaja da se njihov glas ne računa. Mnogi Romi vjeruju da će biti diskriminirani ili ignorirani, čak i ako se aktivno uključe. Također, nedostatak obrazovanja i informacija o političkim pravima predstavlja veliku prepreku. Mnogi članovi naše zajednice ne znaju kako se registrirati za glasanje ili nisu sigurni koji su njihovi politički izbori.

R: *Što biste savjetovali mladim Romima koji žele biti politički aktivni?*

Mensur Šaljaj: Moj savjet mladim Romima je da se ne boje sudjelovati i boriti se za svoja prava. Važno je da se educiraju o svojim pravima i mogućnostima, da se umrežavaju i aktivno uključuju u zajednicu. Također, trebaju koristiti svoje glasove i biti dio promjena koje žele vidjeti. Svaka inicijativa, koliko god mala bila, može dovesti do većih promjena. Bitno je vjerovati u sebe i ne dopustiti da vas predrasude obeshrabre.

R: *Vidite li napredak u političkoj participaciji Roma u posljednjih nekoliko godina?*

Mensur Šaljaj: Vidimo određeni napredak, ali put je još dug. Imamo nekoliko inspirativnih primjera Roma koji su se uključili u politički život i koji aktivno rade na promjenama u svojim zajednicama. Međutim, potrebno je više podrške na sistemskoj razini, kao i jačanje svijesti među samim Romima o važnosti njihove političke participacije. Romski savjet će nastaviti raditi na ovome, ali potrebna nam je i šira podrška društva.

R: *Koja bi bila vaša poruka za političke stranke i institucije kada je riječ o uključivanju Roma?*

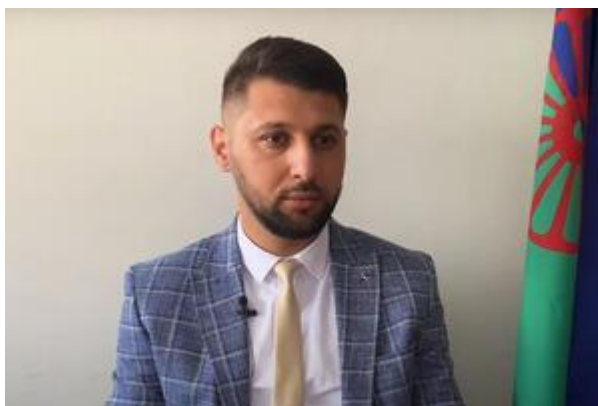
Mensur Šaljaj: Moja poruka političkim strankama i institucijama je da prepoznaju Rome kao ravnopravne članove društva i da aktivno rade na njihovom uključivanju. Potrebno je stvoriti okruženje u kojem će Romi osjećati da se njihov glas cijeni i da imaju priliku sudjelovati u donošenju odluka. Također, trebamo više Roma u političkim funkcijama i više politika koje će izravno adresirati njihove potrebe i interese.

R: Što biste željeli poručiti široj javnosti o Romima i njihovoj zajednici?

Mensur Šaljaj: Moja poruka je jednostavna: Romi su dio ovog društva, kao i svi drugi. Imamo svoje snove, talente, ambicije i vrijednosti. Potrebno je da se svi zajedno borimo protiv predrasuda i stereotipa, te da gradimo društvo u kojem su svi jednaki i poštovani. Vjerujem da kroz zajednički rad i dijalog možemo postići mnogo.

R: Hvala vam puno na ovom razgovoru. Želimo vam puno uspjeha u vašem radu i svim budućim projektima.

Mensur Šaljaj: Hvala vama, drago mi je što sam imao priliku podijeliti naš rad s vama.

Intervju e Mensur Šaljaj, prezidento katar o Romano Konsilo

R: Lačo đive, gazda Šaljaj. Naisaras tumenqe so lien o vaxit te ćeren kadava intervio. Šaj te phene amenge maj but pal-i bući savi ćerel o Roma rådet thaj pal-i ćiri rōla sar prezidento?

Mensur Šaljaj: Lačo điveh, naisaras tumenqe so dine tumenqe i šansa te ulava amari bući tumare ginavnenθar. Sar prezidento katar o Romano konsilo miri šerutni bući si te kerav advokacia bašo hakaja thaj interesia katar o romano jekhin ki amari phuv. Amaro konsilo kerel bući te promovirinel i integracia e Romengi an i amalipa, te marel pes mamuj e diskriminacia thaj te lačharel pes i edukacia, bući thaj socialo protekcia e Romenge. Amen organizuinias verver programura thaj inicijative save ažutisaren e Rromen te nakhen e pharipa savenθar arakhen pen.

R: Save si e majbare pharipa save si anglal o Romano Konsilo akana?

Mensur Šaljaj: E maj bare pharipa si sigurno diskriminacia thaj marginalizacia. Vi te parudzol e situacia po lokhes, inke si ame but buchi te kheras te avel kade ke le romane manushen si sa kodol shajimata sar savoren. Paše odova, edukacia thaj bući si ključne thana kote so trubun te oven bare paruvipa. But romane chavora chi agorin e skola anda choripe vaj anda diskriminacia, thaj e romane phure bućivar nakhen fördomar kana roden buchi.

R: So motivirinel tut maj but ande ćiri bući?

Mensur Šaljaj: Muri majbari motivacija si e manuša andar muri komuniteta. Dikhindoj e terne Rroma te resen sukseso, te agorin e shkola, te len bući thaj te resen pire cilura si bi-precizno. Vi, svako tikno paruvipen po lačhipe, te si o nakhavipe e neve kanonesko ja se suksesosa agorisardi inicijativa, del man zor te džav maj dur.

R: Šaj te ulaves jekh specifiko projèkto pe leste savo akana keres bući thaj savo si specialo importante vaš i rromani komunitèta?

Mensur Šaljaj: Jekh katar e projektura savenca keras akana si jekh stipendijako programo e romane studentonge. Amaro res si te barjarel pes o numero e Rromengo save agorin o gimnaziumo thaj den andre ande univerzitetu. Prekal akava programo, po drom e finansijako suporto, amen vi das mentoring thaj konsultacia. Amen mangaja te ažutil e terne Rromen te realizuinen piro potencijali thaj te oven suksesutne ko pire alosarde kariere.

R: Sar dikhen i akanutni situacia kana avel kaj e Romengo involvipe ando politikano trajoj?

Mensur Šaljaj: Politikani participacia e Rromengi si, bibahtake, panda but cikni. Vi te si varesavo progresu, e Rroma si maj cerra reprezentirime ande politikane institucije pe sa e nivelura. Kodo si kotor anda lungu vramaki marginalizacia thaj bipatjipe ande politikako sistemo, no vi anda pharimata sar chorolipe, cino nivelu edukaciako thaj diskriminacia.

R: Save pasura kerel o Romano Konsilo te vazdel e politikani participacia e Romenge?

Mensur Šaljaj: O Romano Konsilo aktivno kerel bući te vazdel o džanglipe baši importanca tari politikani participacia. Keras workshopura thaj seminaria pala edukacia pala civilne čačimata thaj pala politikano sistemo. Vi amen keras bući te e terne Rroma te len than aktivno ando politikano dzivdipe, jal prekal o alosaripe ja se kandidirinena pe alosaribe. Jek katar o amare cilija si te barjarel pe o numero katar o Roma kola rodona importantno politikane pozicije jali kola kerena bući ko themesko administracija.

R: Save si e bare pharimata savenčar arakhes kana zumaves te vazdes i politikani participacia e rromenqi?

Mensur Šaljaj: O šerutne činadimata si dukhade stereotipura thaj predrasude mamuj e Roma, so anel bipačavipe ando politikano sistemo thaj o hačaripe kaj lengo glaso či gindilpe. But roma pachan kaj ka oven diskriminirime ja se ignorime, vi te ljenpe aktivno ano akava. Vi o bi-edukacia thaj bi-informacia pal-e politikane xakaja si baro pharipe. But membrura amare komunitetosko na džanen sar te registruin pes te alosaren vaj na si sigurime save si lenge politikane alosarimata.

R: So ka des sovli e terne Romenge save kamen te oven politikane aktivno?

Mensur Šaljaj: Miro sovli e terne Romenge si te na daran te len kotor thaj te maren pe bašo pire hakaja. Importantno si te edukinen pe kotar pire hakaja thaj shaipa, te keren networko thaj te len kotor aktivno ki komuniteta. Vi von trubun te hasnin pengo glaso thaj te aven kotor katar e paruvimata save von

kamen te dikhen. Sako inicijativa, bizo dikhipe kobor si tikni, shaj te kerol majbare paruvimata. Si importantno te pačas ande tute thaj te na mukhes tire predrasude te dekuražin tut.

R: Dikhes li progreso ande politikani participacija le Romenge ande palune nekobor bersha?

Mensur Šaljaj: Amen dikha nesavo progresi, numa isi panda lungo drom te dža. Amen isi amen nekobor inspiriribaske misalja katar o Roma kola silen kotor katar o politikano dzivdipe thaj kola aktivno kerena buči basho paruvipe ko pire komunitetija. Numaj trubul maj but suportu po sistemsko nivelu, sar vi jekh zurjavipe katar o džanglape maškar korkore e Rroma pala e importanca katar lengi politikani participacija. O Roma rådet majdur site kheren buchi kadalesa, ferik ke trobuj vi maj baro zutipe katar o samhället.

R: So ka ovel tumaro mesažo e politikane partienge thaj e institucienge kana kerel pe lafi baši romani inkluzia?

Mensur Šaljaj: Miro mesažo e politikane partienge thaj institucienge si te pindžaren e romen sar

"Napredak i izazovi: Pregled položaja romske populacije u izvještajima Evropske komisije o Crnoj Gori (2019–danas)"

Komparacija izvještaja Evropske komisije o napretku Crne Gore od 2019. godine do danas u kontekstu romske populacije pokazuje da su neki pomaci ostvareni, ali mnogi izazovi ostaju. Pogledajmo ključne promjene i konstantne probleme u glavnim oblastima:

1. Obrazovanje:

2019. godina: Izvještaj iz 2019. godine isticao je da postoji napredak u povećanju upisa romske djece u osnovne škole, ali je stopa odustajanja i dalje bila visoka, posebno među djevojčicama. Nedostatak podrške u obrazovanju i jezičke barijere su bili značajni problemi.

2023. godina: Postignut je umjeren napredak u obrazovanju, sa povećanim brojem djece u osnovnim školama, ali problemi sa pohađanjem srednjih škola i dalje traju. Evropska komisija i dalje ukazuje na potrebu za boljim inkluzivnim obrazovnim politikama i dodatnim resursima za podršku romskoj djeci.

2. Zapošljavanje:

2019. godina: Stopa zaposlenosti Roma bila je izrazito niska, sa većinom zaposlenih u neformalnom sektoru. Nedostajale su efektivne mjere za njihovu integraciju na tržište rada.

2023. godina: Situacija sa zapošljavanjem nije značajno poboljšana. Nezaposlenost među Romima i dalje je visoka, uz marginalne pomake u formalnom zapošljavanju. Evropska komisija je ponovila preporuke za veće uključivanje Roma kroz programe stručnog usavršavanja i zapošljavanja.

3. Stanovanje:

2019. godina: Izvještaji su ukazivali na vrlo loše stambene uslove u romskim naseljima, sa problemima poput prenatrpanosti, nedostatka infrastrukture i pristupa osnovnim uslugama.

2023. godina: Neki projekti stambenog zbrinjavanja su realizovani, ali mnogi Romi i dalje žive u neadekvatnim uslovima. Evropska komisija i dalje naglašava potrebu za boljom implementacijom stambenih politika i legalizacijom neformalnih naselja.

4. Zdravstvena zaštita:

2019. godina: Pristup zdravstvenim uslugama za Rome bio je ograničen, sa mnogima koji nisu imali zdravstvenu dokumentaciju ili su se suočavali sa diskriminacijom u zdravstvenim ustanovama.

2023. godina: Iako su postignuti određeni pomaci, kao što je veća stopa vakcinacije među romskom djecom, prepreke poput jezičkih barijera i nedovoljne informisanosti i dalje postoje. Preporučuje se veće uključivanje Roma u zdravstveni sistem.

5. Politička participacija:

2019. godina: Politička participacija Roma bila je na vrlo niskom nivou, sa minimalnom zastupljenošću u institucijama i procesima donošenja odluka.

2023. godina: Nema značajnih promjena u ovom aspektu; politička participacija Roma ostaje izuzetno ograničena, a preporuke uključuju podsticanje veće uključenosti Roma u politički i društveni život.

Za ocjenu napretka Crne Gore prema članstvu u EU, Evropska komisija koristi kvalifikative koji opisuju nivo napretka, kao što su "ograničen napredak", "umjeren napredak", ili "značajan napredak". Kada je riječ o pitanjima koja se tiču romske populacije i njihovih prava, napredak je često ocijenjen kao "ograničen", što ukazuje na to da postoji još mnogo prostora za poboljšanje.

Ocjena Izvještaja za Romska Pitanja od 2019. do 2023. godine:

2019. godina: Napredak u oblastima obrazovanja, zapošljavanja, stanovanja i zdravstvene zaštite ocijenjen je kao ograničen. Iako su postojali strateški dokumenti, implementacija je bila spora, a

sistemska diskriminacija i dalje prisutna. Vladavina prava i zaštita manjinskih prava bila su ključna područja sa značajnim nedostacima.

2020-2022. godine: Tokom ovog perioda, izvještaji su ukazivali na umjeren napredak u pojedinim oblastima, kao što su obrazovanje i zdravstvena zaštita, ali su izazovi u zapošljavanju i stambenom zbrinjavanju ostali veliki. Kvalifikative poput "ograničen napredak" ili "umjeren napredak" bili su najčešće korišćeni za ocjenu napretka u pravima Roma.

2023. godina: Najnoviji izvještaj ocjenjuje napredak u pravima romske populacije ponovo kao ograničen. Iako je vidljiv napredak u obrazovanju, sa povećanjem broja romske djece u školama, ostale oblasti poput zapošljavanja i stanovanja ostaju problematične. Evropska komisija konstatuje da se mnoge preporuke iz prethodnih izvještaja još uvijek ne sprovode u potpunosti.

Implikacije za Poglavlja o Priključenju EU:

Poglavlje 23 - Pravosuđe i temeljna prava:

Za ovo poglavlje, koje obuhvata ljudska prava, uključujući prava manjina, izvještaji ističu potrebu za većom inkluzijom romske populacije. Ograničen napredak može usporiti ukupni napredak u ovom poglavlju jer su prava manjina ključni indikator za ocjenu spremnosti države u oblasti ljudskih prava.

Poglavlje 24 - Pravda, sloboda i bezbjednost:

Romska pitanja takođe utiču na napredak u ovom poglavlju, posebno u kontekstu borbe protiv diskriminacije. Nedovoljno napredovanje može otežati zatvaranje ovog poglavlja, jer su uključivanje i zaštita prava ranjivih grupa neophodni za

usklađivanje sa EU standardima.

Poglavlje 19 - Socijalna politika i zapošljavanje:

Problemi sa zapošljavanjem Roma direktno utiču na ocjenu napretka u ovom poglavlju. Ograničen napredak u inkluziji Roma na tržištu rada i dalje će biti prepreka u ocjeni socijalnih politika Crne Gore.

Poglavlje 26 - Obrazovanje i kultura:

Napredak u obrazovanju romske populacije je ključan za zatvaranje ovog poglavlja. Ograničeni rezultati u pogledu smanjenja stope odustajanja od školovanja i povećanja pristupa kvalitetnom obrazovanju mogu odložiti napredak.

Zaključak:

Generalno, kontinuitet ocjene napretka kao "ograničen" znači da Crna Gora mora uložiti veće napore u implementaciju strategija i zakona koji štite prava Roma i drugih ranjivih grupa. Neuspjeh u unapređenju prava romske populacije može direktno uticati na tempo pregovora sa EU, posebno u poglavljima koja se odnose na ljudska prava, socijalnu politiku, pravosuđe, i obrazovanje.

Napredak u integraciji Roma ne samo da poboljšava položaj ove populacije, već je i ključno za postizanje sveukupne spremnosti Crne Gore za članstvo u Evropskoj uniji.

"Progreso thaj činadimata: Dikhipe pala pozicija e romane populacijaki ande raportura katar Evropaki Komisia pala Montenegro (2019–akana)"

Komparacia e Evropaki Komisiake raportesko vash e Montenegrosko progresi kotar o 2019. bersh ji avdive ano konteksti e romane populaciako sikavela kay sine kerdo nesavo progresi, numay but pharipa ashile. Te dikhas e ključne paruvimata thaj konstantno problemura ande majbare thana:

1. Edukacia:

2019: Ando 2019-to beršesko raporto mothoda kaj sas progreso ande vazdipe e Rromane čhavorenge andar e fundone škole, numaj o mukhipe e školako sas inke baro, maj but maškar e čhaja. O bi-edukaciaqo suporto thaj e čhibăqe bariere sas bare problemură.

Berš 2023: Kerdo si jekh šukar progreso anθ-i edukacia, jekh vazdipen e čhavorenge anθ-e fundone škole, numaj e problemură anθ-o phiripen anθ-i maškaruni škòla ačhile. I Evropaki Komisia maj dur sikavel kaj trubul majlačhe inkluzivno edukaciake politike thaj dodatno resursia te den dumo e romane čhavage.

2. Buti:

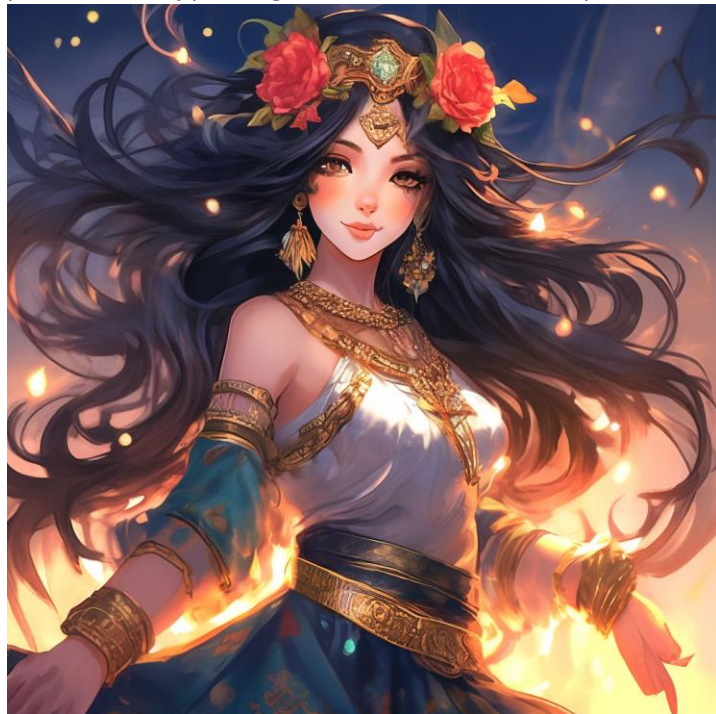
2019: Bučarimasko procento e Rromengo sas ekstremno cikno, kaj o maj baro kotor sas bučarno ando biformalno sektoro. Efektivno mere pala lengi integracia ando butjako marketo sas bisterde.

Berš 2023: I situacia e butăqi na sas but lačhi. Bibučaripe maškar e Roma ačhel učo, e marginalo paruvimata ande formalo bučaripe. I Evropaki Komisia palem vakergja piri rekomodacia baši majbari inkluzia e Romengi prekal profesionalno treningo thaj programia vash butikeribe.

3. Kher:

2019: Raportya sikavde but bilache kherengo kondiciye ano Romane beshipaske thana, e problemyencar sar so si but manusha, bi infrastruktura thay aksesu vash fundavutne servisya.

2023: Nesave kherakere projektia si implementirime, numa but Roma panda train ko na adekvatno kondicie. I Evropaki Komisia maj dur del akcento pe trubujipe pala maj lači implementacia e politikaki pala khera thay pala legalizacia e informalne bešipnaski.

4. Sastipasko zutipe:

2019: O aksesu pe sastipaskere servisura vash e Roma sas limitirimo, bute manushenge na sine len sastipaskere dokumentia ja se nakhenas diskriminacia ano sastipaskere thana.

Berś 2023: Vi te sas kerdo varesave progresură, sar jekh maj baro nivelo e vakcinaciao maškar e rromane čhave, obstaklură sar e čhibăqe bariere thay o bi-informăciao xasaripen inke si. Rekomanduime si majbari inkluzia e Rromengi ando sastipasko sistemo.

5. Politikani participacia:

2019: Politikani participacia e Romengiri sine ko but tikno nivelo, minimalno

representacia ko institucie thay procesia tari decizia.

Berś 2023: Na si significantno paruvimata anθ-o kadava aspekto; politikani participacia e Romengo ačhel ekstremno limitirimi, thay rekomodacie si te den zor majbaro involviripe e Romengo ando politikano thay socialo dživdipe.

Te evaluinel pes o progreso e Montenegrosko karing o EU-esko membro, i Evropaki Komisia utilizil kvalifikacie save sikaven o nivelo e progresosko, sar "limitirime progreso", "moderato progreso", vaj "signifikantno progreso". Kana kerel pes pučipa save si ande relacia e rromane populaciasa thay lengere hakajenca, o progreso si butivar dino sar "limitirime", so sikavel kaj si panda but than pala lačharipe.

Evaluacia taro Raporti bašo Romane pučipa taro 2019 dži ko 2023 berś:

2019: O progreso ano rig e edukaciako, buti, khera thay sastipasko zutipe si dikhlino sar limitirimo. Vi te sas strategikane dokumentura, implementacia sasa tikni, thay sistemo diskriminacia si vi akana. Zakonosko stato thay protekcia e minoriteturengi čačimaski sas ključne thana saven si bare pharipa.

2020-2022. Ano akava periodi, raportia sikavde moderatno progresi ano nesave thana, sar so si edukacia thay sastipasko zutipe, numa o pharipa ano butikeripe thay khera ačhile bare. E kvalifikatora sar "limitirime progreso" vaj "moderato progreso" sas maj butivar hasnime te dikhel pes o progreso ande Rromane čačipa.

Berís 2023: O maj paluno raporto evaluisarel o progreso anθ-e xakaja e rromane populaciaqe sar limitirime palem. Vi te dikhel pes o progreso ande edukacia, e vazdipnasa katar o numero e Rromane čhavorengo ande škole, aver kotora sar bućaripe thaj khera aćhen problematikane. I Evropaki Komisia phenel kaj but rekomendacie katar e anglune raportura inke naj pherdo implementirime.

Implikacie vaś e EU-esqe akcesiaqe kapitoturā:

Kapitulo 23 - Krisi thaj Fundamentalne Hakaja:

Vash akava kotor, savo vakerel e manushikane hakaja, mashkar lende vi e minoritetenge hakaja, e raportia sikaven o trubulipe vash majbari inkluzia e romane populaciake. Limitirime progreso shaj te kerel maj tikno progreso ande kava kotor soske e minoriteturenge xakaja si ključno indikatoro pala evaluacia e themesko gatisaripe ande rig e manuśikane ćaćimaski.

Kapitulo 24 - Justicia, Slobodia thaj Sekuritato:

Rromane pućhimata keren vi efekto pe progreso ande kava kotor, specialo ando konteksto pala maripe mamuj diskriminacia. Na-dosta progreso śaj te kerel phares te phandel pes kadava kotor, sosqe i inkluzia thaj i protekcia e hakajengo e vulnerabilne grupenqe si trubujipe vaś o phanglipe e EU-esqe standardurenqe.

Kapitulo 19 - Socialo politika thaj buti:

Problemura pala butjaripe e Rromengo direkto keren efekto pe evaluacia pala progreso ande kava kotor. O limitirimo progreso an i inkluzia e Rromengi an o marketi e butjako ka aćhol dureder te ovel obstakulo an i evaluacia e socijalne politikengo e Montenegroske.

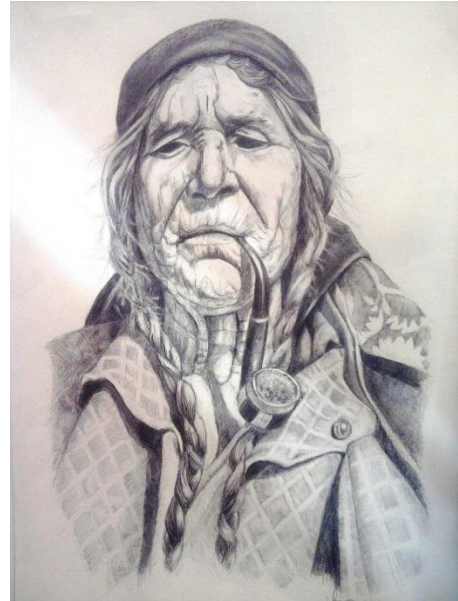
Kapitulo 26 - Edukacia thaj Kultura:

Progreso an i edukacia e romane populaciake si ključno te phandavel pe akava kotor. Limitirime rezultatura ande redukcia e ćhinavipnaski thaj vazdipe e akcesosko ki kvalitetno edukacia śaj te ćhinaven o progreso.

Konkluzia:

Generalo, i kontinuiteta e procenaciaqi pal-o progreso sar "limitime" kerel te kerel i Montenegro te kerel investicie maj bare zorāqe anθ-i implementacia e stratēgienqi thaj e kanurenqi save arakhen e xakaja e rromenqe thaj aver ćorre grupenqe. O naśipe te dźal angle o hakaja e romane populaciake direkto śaj te afektirinel o tempo e negociaciengo e EU-a, specijalno ano kotora save si phangle e manuśikane hakajencar, socijalno politikasa, justicijasa, thaj edukacijasa.

O progreso an i integracia e Romengi na numaj laćharel i pozicia kadale populaciaki, numaj si vi ključno te resel pes o sasto gatisaripe e Montenegrosko te ovel kotor ki Evropaki Unia.

"Osnaživanje Roma kroz Civilni Aktivizam: Smjernice za Razvoj i Prepreke koje Treba Prevazići"

Razvoj romskog civilnog sektora zahtijeva pažljiv pristup koji će omogućiti da se osposobi kadar iz romskih zajednica i uključi u građanski aktivizam.

Ovdje su smjernice koje mogu pomoći u ostvarivanju tih ciljeva, uzimajući u obzir prepreke s kojima se proromske organizacije suočavaju, posebno one koje nemaju ostvaren pristup zajednici i ne ostvaruju efikasne rezultate:

1. Razumijevanje Zajednice i Izgradnja Povjerenja

- Terenski rad i prisutnost na lokalnom nivou: Organizacije trebaju biti aktivno prisutne u zajednicama, ne samo kao vanjski akteri, već kao partneri. To uključuje redovne posjete, razgovore s članovima zajednice i razumijevanje njihovih potreba i izazova.

- Uključivanje lokalnih lidera i uglednih članova: Identificiranje i saradnja s lokalnim liderima koji uživaju povjerenje zajednice može značajno pomoći u izgradnji povjerenja i olakšati pristup.

2. Osposobljavanje i Edukacija Kadra

- Programi mentorstva i edukacije: Razvijanje programa za obuku i mentorstvo usmjerenih na osnaživanje članova romske zajednice kako bi preuzeli vodeće uloge unutar organizacija. Fokus treba biti na razvoju vještina kao što su vođenje projekata, komunikacija, zagovaranje prava i upravljanje organizacijama.

- Pružanje stipendija i prilika za obrazovanje: Osiguranje stipendija i podrške za formalno obrazovanje, uključujući specijalizirane kurseve za građanski aktivizam, pravo, društvene nauke i menadžment.

3. Partnerstvo sa Zajednicom

- Participativno planiranje: Aktivno uključivanje članova zajednice u planiranje i implementaciju projekata. Projekti koji su kreirani zajedno s članovima zajednice imaju veće šanse za uspjeh.

- Transparentnost i odgovornost: Proromske organizacije trebaju biti transparentne u svom radu i odgovarati zajednici za rezultate svojih aktivnosti.

4. Korištenje Pristupa Prilagođenog Zajednici

- Prilagođavanje komunikacijskih metoda: Koristiti pristupe i jezike koji su bliski zajednici. Važno je da komunikacija bude jednostavna, jasna i kulturološki osjetljiva.

- Razvoj lokalno specifičnih inicijativa: Projekti trebaju biti prilagođeni specifičnim potrebama i kontekstu svake zajednice, umjesto primjene univerzalnog pristupa.

5. Jačanje Lokalnih Inicijativa i Liderstva

- Podrška lokalnim inicijativama: Poticati i podržavati lokalne inicijative koje proizlaze iz same zajednice. Time se ne samo osnažuju lokalni lideri, već se stvara osjećaj vlasništva nad projektima.

- Razvijanje lokalnih kapaciteta za zagovaranje: Edukacija i podrška zajednici da sama zagovara svoja prava pred lokalnim vlastima i institucijama.

6. Evaluacija i Prilagodba Strategija

- Stalna evaluacija i prilagođavanje: Organizacije trebaju redovno evaluirati svoje pristupe i rezultate te prilagođavati svoje strategije na osnovu povratnih informacija iz zajednice.

- Korištenje podataka za poboljšanje: Prikupljanje podataka o potrebama i rezultatima može pomoći organizacijama da bolje usmjere svoje aktivnosti i pokažu konkretne rezultate.

7. Finansijska Održivost i Diversifikacija Izvora Financiranja

- Razvijanje strategija za održivo financiranje: Proromske organizacije trebaju raditi na diversifikaciji svojih izvora financiranja, uključujući domaće i međunarodne grantove, partnerstva s privatnim sektorom i prikupljanje sredstava kroz zajednicu.

- Osnaživanje lokalnih resursa: Poticati lokalne donacije i volontiranje kako bi se povećala uključenost zajednice i smanjila ovisnost o vanjskim financijerima.

8. Povezivanje s drugim organizacijama i mrežama

- Umrežavanje s drugim civilnim organizacijama: Povezivanje s organizacijama koje imaju iskustvo u radu s marginaliziranim grupama može pružiti korisne lekcije i otvoriti vrata za nove prilike.

- Razmjena iskustava i najboljih praksi: Uspostavljanje platformi za razmjenu iskustava među proromskim organizacijama može pomoći u učenju iz uspjeha i neuspjeha drugih.

Ove smjernice imaju za cilj osigurati da proromske organizacije razviju dublje veze sa zajednicom, osnaže lokalne lidere i unaprijede efikasnost svojih aktivnosti, stvarajući time održivi i inkluzivni civilni sektor koji aktivno uključuje i osnažuje romsku populaciju.

"Te zurarel pes e Rroma prekal o Civilno Aktivizmo: Rigate vash o Barjaripe thaj Ostaklura save trubun te nakhaven pes"

O barjaripe e rromane civilno sektoreško mangel jekh grizno drom savo ka del šajipe e personaloske katar e rromane komunitetura te oven trenirime thaj te len kotor ko civilno aktivizmo.

Kathe si rigärimata save šaj te ažutil te arešen pes kodola cilura, lenindoj anθ-o dikhpen e pharipa savenθar arakhen pes e pro-rromane organizàcie, maj but kodola savenθar na si len establisardo komunitèto aksesu thaj na resen efektivu rezultàtură:

1. Komunitetosqo xatäripen thaj pativipen

- Terensko buti thaj prezenca ko lokalno nivelo: Organizacie trubun te oven aktivno prezentirime ko komunitetia, na numa sar eksterno aktoria, numa sar partneria. Kathe si regularno vizite, vobipe e komunitetosko thaj hačaripe lenge trubujimasko thaj pharipango.

- Involviripe e lokalno liderengo thaj respektime membronge: Identifikacia thaj kolaboracia e lokalno liderencar save si len o patjavipe e komunitetosko shaj te zutil signifikantno te vazdel pes o patjavipe thaj te lačharel pes o aksesu.

2. Treningo thaj edukacia e butjarnengo

- Mentorsko thaj edukaciake programura: Keren treningo thaj mentoring programura save si resle te zuraren e membrura katar e romani komuniteta te len pe peste sherutne rolje ande organizacije. O fokusu trubul te ovel ko barjaripe e džanlipasko sar so si projektosko menadžmento, komunikacia, advokacia thaj organizaciako menadžmento.

- Dinipe e stipendijengo thaj šajimata pala edukacija: Dinipe e stipendijengo thaj suporto pala formalo sićope, inkluzivno specializirime kursura pala civilo aktivizmo, zakono, socialne džanglimata thaj menadžmento.

3. Partneripe e komunitetača

- Participativno planiripe: Aktivno involviripe e komunitetosko ande planiripe thaj implementacija e projektorengo. E projektura save si kerde khetane e komunitetosko membronca si len maj laćhi śansa te aven suksesutne.

- Transparenca thaj respònsibilitèta: Pro-romane organizàcie trebal te aven transparènto anθ-i piri buti thaj te den atùnći anglal i komuniteta pal-e rezultatură lenqe aktiviteturenqe.

4. Utilizarindoj o Komunitetosqo Aproso

- Adaptàcia e metodenqi vaś komunikacia: Te labărel pes drom thaj ćhiba save si paśe e komuniteta. Importantno si kaj e komunikacija te avel sasti, klaro thaj kulturalno senzitivno.

- Kerdipe e lokalno specifikune inicijativengo: Proyektya manglape te oven adaptime vash specifikune mangipya thaj konteksti e sakova komunitetesko, ano than te aplikinen yekh universaluno drom.

5. Zuralipe e Lokalne Inicijativengo thaj Lideripesko

- Suporto pala lokalne inicijative: Te inkurajin thaj te den suporto pala lokalne inicijative save vazden pes katar e komuniteta korkori. Akava na numaj del zor e lokalno liderenge, numaj kerel jekh śajutno śajutnipe e projekturenqo.

- Buvljaripe e lokalno kapacitetengo vash advokacia: Edukacia thaj suporti vash komuniteti te kerel advokacia vash olengere hakaya angleder lokalune autoritetya thaj institucie.

6. Evaluàcia thaj laćharipen e stratègienqo

- Konstantno evaluacia thaj adaptacia: E organizacie trubun te evaluin regularno pire droma thaj rezultatura thaj te adaptirinen pire strategie bazirime pe reakcie katar e komuniteta.

- Te hasnis e date vaś o laćharipen: Te kides e dàte pal-e trubujimata thaj pal-e rezultatură śaj te aźutil e organizàcie maj miśto te astaren penqe aktivitetură thaj te sikaven konkrètne rezultatură.

7. Finansiàlo Sastipen thaj Diverzifikàcia e Fondosqe žanglimatenqi

- Kerenpe strategije pala sastipasko finansiripe: Pro-Romane organizacije trubun te keren buti te diverzifikuin pire žanglimata, andar lende vi e themeske thaj maśkarthemutne grantura, partneripe e privatno sektorosa thaj komunitetosko kidipe lovengo.

- Te del pes zor e lokalno resursengo: Te inkurajil pes e lokalno donacie thaj te kerel pes volonteripe te vazdel pes o involviripe e komunitetosko thaj te ciknjarel pes i dependencia katar e avrutne finansierura.

8. Te keres konekcia e avere organizaciencar thaj networkenca

- Te kerel pes networko e avere civilo amalipaske organizaciencia: Te kerel pes konekcia e organizaciencia save si len eksperienca te keren buti e marginalizirime grupenca šaj te del pes lače sikljovipa thaj te putarel pes o vudara pala neve šajimata.

- Paruvipe e eksperienca thaj e majlače praktikengo: Te keren pes platforme pala o paruvipe e eksperienca maškar e pro-romane organizacije šaj te ažutil te sikljol pes katar e sukcesura thaj bibahtimata katar aver.

Kadala riga kamen te sigurinen kaj e pro-Romane organizacije vazden maj fundone konekcie e komuniteta, te zuraren e lokalno lideren thaj te lačharen e efektivnost lengere aktiviteturengi, odolestar te kerel pes jekh sastipasko thaj inkluzivno civilno sektoro savo aktivno angažirinel thaj zorarel e Romane populaciake.

Dijamant Pajazitaj o izazovima i postignućima u radu sa romskom zajednicom

Dijamant Pajazitaj, istaknuti aktivista i socijalni medijator, jedan je od retkih predstavnika romske zajednice koji je svojim radom i posvećenošću ostvario značajan uticaj na unapređenje položaja Roma u društvu. Kroz svoj dugogodišnji rad u organizaciji Help, kao i kroz lična zalaganja, Pajazitaj je postao primer kako obrazovanje i podrška zajednici mogu promeniti živote. U intervjuu sa našom redakcijom, Dijamant je govorio o svom obrazovnom putu, radu u socijalnoj inkluziji i izazovima s kojima se susreće romska zajednica.

Redakcija: Dijamante, možete li nam reći nešto o svom obrazovnom putu? Kako je tekao vaš proces obrazovanja i sa kojim ste se izazovima suočili?

Dijamant Pajazitaj: Moje obrazovanje je započelo u osnovnoj školi, gde sam od prvog do petog razreda išao u više škola jer smo često selili. Kasnije sam od petog do devetog razreda pohađao školu u Brženu. Nakon završetka osnovne škole, kao i mnogi mladi, nisam bio siguran šta da upišem. Uz preporuke ljudi iz zajednice koji su već prošli kroz sličan put, odlučio sam se za srednju školu, smer koji je bio usmeren ka ekonomiji i trgovini. Tada sam shvatio koliko je podrška važna za mlade koji dolaze iz manjinskih zajednica, pogotovo u obrazovanju, jer je to osnovni preduslov za uspeh u životu.

Redakcija: Radili ste kao socijalni i zdravstveni medijator u organizaciji Help. Kako je izgledao vaš rad i koje ste aktivnosti sprovodili?

Dijamant Pajazitaj: Počeo sam da radim u organizaciji Help 2016. godine, i to kao jedan od prvih medijatora u Crnoj Gori. Organizacija Help iz Nemačke imala je ključnu ulogu u uvođenju medijatora u oblasti socijalne inkluzije i zdravstva za romsku i egipatsku populaciju. Na početku sam bio fokusiran samo na oblast socijalne pomoći, ali kako se projekat razvijao, proširio sam rad i na zdravstvenu medijaciju. Glavni izazov s kojim se suočavamo jeste da mnogi naši ljudi, posebno stariji, nemaju dovoljno obrazovanja da se sami snađu u institucijama. Tu dolazimo mi kao medijatori – pomažemo im da popune formulare, razumemo dokumentaciju, premostimo jezičke barijere i uopšte olakšamo njihov kontakt sa institucijama.

Redakcija: Koje aktivnosti iz vašeg rada u organizaciji Help biste istakli kao najznačajnije?

Dijamant Pajazitaj: Tokom sedam godina koliko sam radio u Help-u, sprovodili smo razne aktivnosti, ali najvažnije su one koje su direktno pomagale našim ljudima u svakodnevnom životu. Jedan od najznačajnijih momenata bio je tokom pandemije COVID-19, kada smo pomagali romskoj zajednici da se izbori sa krizom, pomažući im u distribuciji hrane i osnovnih životnih potrepština. Takođe, kroz naš rad pomogli smo mnogim ljudima da dobiju pristup zdravstvenim i socijalnim uslugama koje su im bile nedostupne zbog jezičkih ili administrativnih prepreka.

Redakcija: Da li ste se tokom svog rada susreli sa diskriminacijom, bilo na ličnom planu ili u radu sa zajednicom?

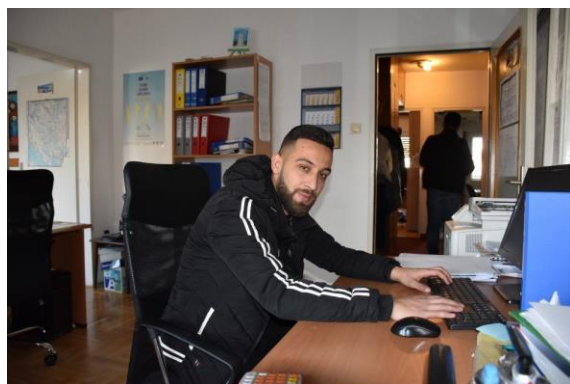

Dijamant Pajazitaj: Diskriminacija je, nažalost, realnost s kojom se svi Romi suočavaju, kako u svakodnevnom životu, tako i na poslu. U mom slučaju, nije bilo otvorenih oblika diskriminacije, ali to ne znači da je nije bilo. Mnogo puta sam se susreo sa prikrivenim predrasudama, bilo na poslu ili prilikom rada sa institucijama. Na primer, u ugostiteljstvu, gde sam radio pre nego što sam postao medijator, neki gosti nisu želeli da ih ja uslužujem jer sam Rom. Iako te situacije nisu bile očigledno izražene, osećalo se da postoji razlika u tretmanu.

Redakcija: Kako ocenjujete saradnju sa državnim institucijama i da li imate njihovu podršku u svom radu?

Dijamant Pajazitaj: Saradnja sa državnim institucijama je u početku bila izazovna, jer mnoge institucije nisu bile upoznate sa ulogom medijatora. Međutim, tokom godina, uspeali smo da izgradimo poverenje i sada imamo veoma dobru saradnju. Naš posao je da budemo most između zajednice i institucija. Na primer, često nas pozivaju iz centara za socijalni rad da posetimo porodice koje se ne odazivaju na pozive ili nisu dostupne na adresama. Mi im pomažemo da shvate kakvu podršku mogu da dobiju i kako da ostvare svoja prava. U međuvremenu, institucije su shvatile koliko je naša uloga važna i sada nas redovno uključuju u rad sa romskom zajednicom.

Redakcija: Šta biste poručili mladima iz romske zajednice koji se možda dvoume oko obrazovanja ili ne znaju kojim putem da krenu?

Dijamant Pajazitaj: Moja poruka mladima je da nikada ne odustaju od obrazovanja. Obrazovanje otvara mnoga vrata i nudi mogućnosti koje su van domašaja bez njega. Mnogi mladi iz naše zajednice ne vide odmah značaj škole, ali je važno da istraju. Ne samo zbog sebe, već i zbog svojih porodica i cele zajednice. Obrazovanjem mogu da promene ne samo svoj život, već i percepciju drugih o Romima. To je ključ za ravnopravnost i bolji život. Apelujem na sve da ostanu posvećeni svojim ciljevima, jer će im se trud na kraju

isplatiti.

Redakcija: Gospodine Pajazitaj, hvala vam na ovom inspirativnom razgovoru i na vašem doprinosu u poboljšanju položaja romske zajednice.

Dijamant Pajazitaj: Hvala vama na prilici da podelim svoje iskustvo. Nadam se da će naš rad nastaviti da donosi pozitivne promene i da će mladi iz naše zajednice nastaviti da se obrazuju i bore za bolje sutra.

Dijamant Pajazitaj pe sfiðe thaj areslipa an i buti e romane komunitetea

O Dijamant Pajazitaj, pindžardo aktivisti thaj socijalno medijatori, si jekh taro cikne reprezentantia tari romani amalipa kova oleskeri buti thaj dedikeripe sine baro impakto te lačharel pe o than e Romengo ano amalipa. Prekal olengere but beršengere buti ki organizacia Help, sar ini prekal o personalno zumavipe, o Pajazitaj ačhilo sar egzemplo sar edukacia thaj komunitetosko suportu šaj te parunen o dživdipa. Ko jekh intervju amare redakcijake, o Dijamant vakergja bašo oleskoro edukativno drom, buti ki socijalno inkluzija thaj pharipa savencar arakhena o romano komuniteti.

Redaktoro: Diamante, šaj te phenes amenqe vareso pal-o tiro edukaciaqo drom? Sar sas tumaro edukaciako proceso thaj save pharipa sas tumen?

Dijamant Pajazitaj: Muri edukacija astarda ande fundoni škola, kote phirdem ande nekobor škole katar o jekh to dži ko pandžto klaso soske butivar phirasas. Maj palal, phiravas ande škòla anθ-o Bržen kaθar i panžto ži k-i injato klàsa. Palal so agorisardem e fundoni škòla, sar but terne manuša, na sas man godi so te xramosarav man. E rekomendaciença katar e manuša katar i komunitèta save nakhle jekh kasavo drom, me decidisardem te lav o škòla, jekh škòla savi sas fokusirime pe ekonomia thaj komerco. Kodo si kana hačardem kobor si importantno o suportò e ternenge save aven katar e minoritetne komunitetura, majbut ande edukacija, soske kodo si fundavno preduslovo pala sukceso ando trajò.

Redakcia: Tu kerdan buchi sar socialno thaj sastipasko mediator ande organizacia Help. Sar sas tiri buti thaj save aktivitetura kerdan?

Dijamant Pajazitaj: Ando 2016-to berš astardjem te kerav buti an-i organizacia Help, sar jekh andar e anglune mediatora and-o Montenegro. I organizacia Ažutipe kotar i Germania khelgja ključno rola te anel pe medijatora ko umal taro socialno inkluzija thaj sastipa baši romani thaj egipčansko populacia. Ko starto, me simas fokusirimo numaj pe rig e socialo ažutipnaski, numaj sar o projèkto barjardilo, me vazdem miri buti vi pe sastipasqi mediacia. O šerutno pharipe savo si amen si kaj but amare manuša, majbut e phure, nane len dosta edukacia te džanen te džanen te džanen te keren buti ko institucie. Kothe avas andre sar mediatorura - zhutisaras len te pheren le formularura, te hatyaren e dokumentacija, te nakhen le shibake bariere thaj generalno te keras maj lokho lengo kontakto le institucienca.

Redakcia: Save aktivitetura katar tumari buti ki Help organizacia ka sikaven sar maj importantno?

Dijamant Pajazitaj: Tela e ehta bersh so me kerdem buchi ando Help, kerdam diferentni aktivitetura, numa maj importantni sas kodol so direktno zhutisarde amare manushen ande lengo sako djesesko trajò. Yekh kotar o may signifikantno momentya sine ano vahti e COVID-19 pandemiako, kana azhutingyam e romane komuniteteske te nakhen e kriza, azhutingya olen te distribuinen habe thaj fundavutne mangipyta. Vi, prekal amari buti, amen ažutisardam bute manušen te len akceso k-e sastipasqe thaj socialo servisiră save sas lenqe bi-aksesibilo pal-e čhibăqe vaj administrativne bariere.

Editori: Ko vakti kana tumari buti, arakhljan li diskriminacia, jali ko personalno nivelò jali ko tumaro buti e komunitetosa?

Dijamant Pajazitaj: Bibahtake, diskriminacia si realiteta savi sa e Roma nakhen, sar ano sakodiveseskoro dzivdipe thaj ani buti. Ko miro lil, na sine putarde forme e diskriminaciake, numa odova na značinel kaj na sine. Butivar maladem garudine predrasude, vaj ande buchi vaj kana kerav buchi institucienca. Sar egzàmplo, anθ-i hospitalitèta, kaj kerdōvas buti maj anglal te avav mediatòro, varesave gostură na kamenas te služinav lenqe sosqe sem Rrom. Vi te na sas kadala situacie klaro sikavde, sas hatjardo kaj sas jekh pharipe ando tretmano.

Redakcia: Sar evaluinen e koperacia e themeskere institucienar thaj isi tumen olengo suportò ani tumari buti?

Dijamant Pajazitaj: Kooperacia e themeske institucienar sine pharo ko početko, soske but institucie na sine len džanglipe e rola e medijatoresko. Ferik ke thela bersh birisardam te vazdas o pachape thaj

akanak si amen jek zurales lashi koperatcia. Amari buti si te ovas jekh brodo maškar e komuniteta thaj e institucie. Sar egzàmplo, amen sam butivar akharde katar le centrurã vaš i sociàlo buti te vizitissaras le familie save na den atùnçi kana akharen len vaj našti te astaren len k-e lenqe adresurã. Amen ažutissaras len te xatãren sosko suportò von šaj te len thaj sar te keren pesqe xakaja. Ko akava vakti e institucije realizirinena kobor si importantno amari rola thaj akana regularno inkludirinena amen ki buti e romane komuniteta.

Redaktòro: So ka phenes e ternenge andar i rromani komunitèta save šaj te aven ćorre pal-i siklòvipen vaj na zanen savo drom te źan?

Dijamant Pajazitaj: Miro mesažo e ternenge si te nikana na mukhen i edukacia. Edukacia putarel but vudara thaj del šajimata save naj resle bi late. But terne kotar amaro komuniteti na dikhen sigo o importanca e shkolako, numa si importantno te inkren pe. Na numa vash peste, numaj ini vash olenge familiye thaj sasti komuniteta. E edukaciasa, von šaj te paroven na numaj pengò žìvdipen, numaj vi e percepcia katar aver manuša pal-e Rroma. Si o ćacìpen vaš i egalitàta thaj jekh maj lačo žìvdipen. Me mangav savorrenge te ačhon angažirime ko pire cilura, soske lengere zumavimata ka den rezultato ko agor.

Redaktori: Gazda Pajazitaj, naisara tumenge vash akava inspiririmo vakeribe thaj vash tumaro kontributi vash te laqharen o than e romane komunitetisko.

Diamant Pajazitaj: Naisarav tumenqe pal-i šansa te ulavav miri eksperiència. Mangav kaj amari buti ka džal maj dur te anel pozitivne paruvipa thaj e terne taro amaro komuniteti ka džan maj dur te sikljon thaj te maren pe bašo majšukar avutnipe.

Intervju sa Enesom Ukovićem o izazovima romske i egipćanske zajednice u Ulcinju

U okviru našeg serijala o inkluziji i obrazovanju pripadnika romske i egipćanske zajednice, razgovaramo sa Enesom Ukovićem, saradnikom za socijalnu inkluziju u oblasti obrazovanja u osnovnoj školi u Ulcinju. Uković nam je govorio o problemima s kojima se zajednica suočava, kao i o izazovima i potencijalnim rešenjima za poboljšanje njihovog položaja u društvu.

Redakcija: Enese, možete li nam reći nešto više o vašem radu kao saradnik za socijalnu inkluziju? Koliko su pripadnici romske i egipćanske zajednice upoznati sa vašom ulogom?

Enes Uković: Kao saradnik za socijalnu inkluziju u obrazovanju, moj glavni zadatak je da pomažem romskoj i egipćanskoj zajednici da se lakše uključe u obrazovni sistem. Smatram da je obrazovanje ključna alatka za njihovu integraciju. Roditelji i deca su generalno upoznati sa našom ulogom, ali je potrebno još puno rada na unapređenju ovog položaja. Nažalost, neki saradnici ne obavljaju u potpunosti svoje dužnosti jer su

angažovani na drugim zadacima, i to je nešto na čemu moramo poraditi.

Redakcija: Kakva je vaša saradnja sa školom i roditeljima? Da li imate podršku za svoje inicijative?

Enes Uković: Roditelji su svesni da smo tu da podržimo njihovu decu, a škola nas u potpunosti podržava, posebno kada je reč o inicijativama koje se odnose na inkluzivno obrazovanje. Radimo i na formalnom i neformalnom obrazovanju, a posebno se trudimo da poboljšamo obrazovne programe namenjene romskoj zajednici.

Redakcija: Koji su glavni problemi sa kojima se romska i egipćanska zajednica suočava u Ulcinju? Da li su slični problemima u drugim gradovima?

Enes Uković: Problemi su slični onima u drugim gradovima, ali ključna razlika je u resursima. U Ulcinju su sredstva manja nego, na primer, u glavnom gradu. Zapošljavanje, siromaštvo i stanovanje su među najvećim problemima. U delu grada zvanom Kamenolom, uslovi stanovanja su vrlo loši, a legalizacija objekata je veliki izazov. Smatram da uz pomoć međunarodnih partnera i lokalnih vlasti možemo pronaći rešenje za ove probleme.

Redakcija: Da li lokalne institucije podržavaju vaš aktivizam i rad na integraciji zajednice?

Enes Uković: Podrška postoji, ali nije dovoljna. Potrebno je više rada na zapošljavanju pripadnika zajednice, posebno jer je obrazovanje ključ za njihovu budućnost. Nažalost, iako smo imali premijera iz Ulcinja koji je pripadnik manjinske zajednice, očekivao sam više senzibiliteta i podrške od njega, ali to nije bio slučaj.

Redakcija: Koji su vaši budući planovi za poboljšanje položaja mladih iz romske i egipćanske zajednice?

Enes Uković: Planiramo proširenje aktivnosti u školama kroz radionice i projekte neformalnog obrazovanja. Želimo da učenicima približimo značaj obrazovanja i da ih motivišemo da nastave svoje školovanje jer je to ključ za njihovu budućnost.

Redakcija: Koja bi bila vaša poruka mladima iz romske i egipćanske zajednice?

Enes Uković: Poručio bih im da veruju u sebe i da se bore za svoja prava. Obrazovanje je ključ njihove budućnosti. Takođe, apelujem na institucije da pokažu više senzibiliteta prema obrazovanju pripadnika ove zajednice i da omoguće ravnopravno zapošljavanje.

Redakcija: Enese, hvala vam što ste bili naš gost i podelili svoja iskustva s nama.

Enes Uković: Hvala vama na pozivu, bilo mi je zadovoljstvo.

Intervju e Enes Ukovićeske kotar e pharipa save si e romane thaj egipćanikane komunitetosqe an o Ulcinj

Sar kotor amare seriako vash inkluzia thaj siklipe e membryengo e Romane thaj Egipqanyune komunitetyengo, amen vakeras e Enes Ukovićeske, asociime vash socialuno inkluzipe ano umal e siklipesko ani elementarno shkola ano Ulcinj. O Uković vakergja amenge bašo problemia so arakhena o komuniteti, sar ini o pharipa thaj potencialno solucie bašo lačharipe olengiri pozicija ano amalipa.

Editori: Enese, šaj te phenes amenqe vareso maj but pal-i tiri buti sar asociàcia vaš i sociàlo inkluzia? Kobor si pindžarde e membrura taro Romano thaj Egipćansko komuniteti tumare rola?

Enes Uković: Sar asociàto pal-i sociàlo inkluzia anθ-i siklōvipen, miri šerutni buti si te ažutisarav e rromenqe thaj egipćanenqe komunitèten te maj lokhes len kotor anθ-o siklōvipnasqo sistemo. Me pachav kaj e edukacia si ključno instrumento pala lengi integracia. O dada thaj e deja thaj o čhave generalno džanena amari rola, numa but buti trubul te kerel pe te lačharel pe akaja pozicija. Bibahtake, nesave asociàcie na keren buti pherdo soske von si angažuime anθ-e aver bută, thaj kadava si vareso so trubul te keras buti.

Redaktori: Sar si tumari kooperàcia e škòlaça thaj e dadenθar thaj e dadenθar? Si tut suportò vash tire inicijative?

Enes Uković: Dada thaj daja silen godzi kaj amen sam akate te zurara lengere čhaven, thaj i škola pherdo suportò amenge, majbut kana si lafi bašo inicijative save si phangle e inkluzivno edukaciasa. Keras buti vi pe formalno vi pe informalno edukacija, thaj specijalno zumavas te lačharas edukacijake programura save si resle pala e rromane komunitetura.

Redaktori: Save si o majbare problemia savencar arakhena pe o Roma thaj egipćansko komuniteti ko Ulcinj? Si von sar problemura ande aver forura?

Enes Uković: O problemia si sar so si ko aver foria, numa ključno diferencija si ko resursia. Fondora si maj cikne ando Ulcinj sar sar exemplo ando sherutno foro. Buti, choroljipe thaj khera si mashkar e maj bare problemia. Ano kotor e dizutnengo akhardo Kamenolo, jivdipaske kondicie siton but bilache, thaj legalizipe e kherengo sito baro pharipe. Me pachav kaj e zutimasa katar e mashkarthemutne partneria thaj e lokalno autoritetura shaj te arakhas jekh solucia pala kadala problemura.

Redakcia: Si e lokalno institucie suportirime vash tumaro aktivizmo thaj buti vash integripe e komunitetosko?

Enes Uković: Si suportò, numa naj dosta. Trubul maj but buti te den buti e komunitetosqe membrenqe, maj but so i edukacia si o ćaciĕpen vaš lenqo avutnipe. Bibahtake, iva sine amen jekh premieri kotar o

Ulcinj savo si kotor taro minoritetsko komuniteti, adžikerdem majbut senzibiliteti thaj suportu olestar, numa odova na sine.

Redakcia: Save si tumare avutnipaskere plania vash te lacharen i pozicia e ternenge kotar o Romane thaj Egipqanyune komunitetya?

Enes Uković: Amen planisarar te barjaras aktivitetura ande škole prekal workshopura thaj naformalno edukaciake projektura. Amen kamas te anas e studenton maj pashe e edukaciake importanca thaj te motivisarar len te lundjaren piri edukacia soske godo si o phanglipe lengere avutnipasko.

Redaktori: Savi ka ovel tumaro mesažo e ternenge kotar e Roma thaj Egipcansko komuniteti?

Enes Uković: Me vakerav lenge te paćan ande peste thaj te maren pe pala pire hakaja. Edukacia si o časo vaš lenqo avutnipe. Vi, me mangav e institucienqe te sikaven maj but senzibiliteta karing i edukacia e membrurenqi kadale komunitetaqe thaj te šaj te keren jekhutno butäripen.

Redaktoro: Enese, naisaras tuqe so san amaro gòsto thaj so ulaves amenqe tire eksperiencură.

Enes Uković: Naisarav tuqe pal-o akharipe, sas baxtagor.

Izazovi i Perspektive: Romski Aktivizam u Crnoj Gori

Romski aktivizam u Crnoj Gori danas se nalazi pred velikim izazovima. Posljednjih godina, usljed političkih promjena i institucionalne nestabilnosti, napori da se poboljša položaj romske zajednice oslabili su, dok su brojne organizacije civilnog društva suočene s poteškoćama u provođenju stvarnih promjena na terenu. Iako su zakoni i strategije za inkluziju Roma formalno uspostavljeni, njihova primjena ostaje ograničena, a životni uslovi mnogih Roma u Crnoj Gori i dalje su ispod zadovoljavajućeg nivoa.

Politički Kontekst i Realne Potrebe

Politička nestabilnost posljednjih nekoliko godina dodatno je otežala napore da se ostvari dugoročna i održiva integracija romske zajednice. Iako je romska populacija jedna od najranjivijih u Crnoj Gori, promjene vlasti i politički prioriteti usmjerili su pažnju na druga pitanja, dok su problemi poput pristupa obrazovanju, stanovanju i zapošljavanju ostali na margini. Romska zajednica i dalje se suočava s niskim životnim standardom, socijalnom isključenošću i ograničenim pristupom osnovnim pravima.

Ovi problemi su i dalje prisutni i zahtijevaju sistemska i održiva rješenja. Romska djeca često napuštaju školu zbog siromaštva i nedostatka adekvatne podrške, dok odrasli Romi teško pronalaze stabilne izvore prihoda. Stanovanje u neformalnim naseljima i ograničen pristup zdravstvenim uslugama dodatno otežavaju svakodnevni život romske populacije.

Civilni Sektor i Potreba za Razvojem iz Zajednice

Civilni sektor, koji je ranije bio ključan za ostvarivanje prava Roma, sada se suočava s novim izazovima. Mnoge organizacije postale su više usmjerene na administrativne obaveze, nego na stvarni rad na terenu, što često vodi ka projektima koji imaju mali ili nikakav uticaj na svakodnevni život Roma. Projekti koji se vode na papiru rijetko dopiru do stvarnih potreba zajednice, dok je prava pomoć često nedovoljna ili neadekvatna.

Međutim, unutar romske zajednice postoje inicijative i organizacije koje rade na unapređenju položaja Roma i bore se za njihova prava. Važno je da se podrži razvoj civilnog sektora **iz same zajednice** – organizacija koje su usko povezane s Romima i koje razumiju njihove stvarne potrebe. Ove organizacije i pojedinci najbolje poznaju izazove s kojima se suočavaju Romi i mogu dati realnu sliku stanja, što je ključno za kreiranje održivih rješenja.

U tom kontekstu, neophodno je osnažiti lidere unutar romske zajednice, koji mogu vjerodostojno predstavljati njene interese. Ovi lideri su ključni ne samo za rješavanje konkretnih problema, već i za izgradnju povjerenja između zajednice i institucija. Njihova uloga je da budu most između romske zajednice i državnih tijela, ali i katalizatori promjena na terenu.

Romski Savjet: Most između Zajednice i Institucija

Uloga **Romski savjeta** je od velikog značaja u ovom procesu. Kao savjetodavno tijelo, Romski savjet radi na povezivanju potreba zajednice s mogućnostima institucija. Iako su njihovi kapaciteti ograničeni, Savjet nastoji da unaprijedi koordinaciju između romske zajednice,

civilnog sektora i državnih organa. Ovaj most je neophodan kako bi se osigurala dugoročna rješenja, ali i kako bi se glasovi Roma čuli u procesima donošenja odluka.

Međutim, Romski savjet i organizacije iz same zajednice ne mogu sami nositi teret ovih promjena. Potrebna je veća politička volja i posvećenost institucija da se bave problemima Roma, ali i podrška za razvoj lidera unutar zajednice koji mogu raditi na terenu i donositi konkretne promjene.

Zaključak: Održiva Rješenja kroz Zajednički Rad

Romska zajednica u Crnoj Gori i dalje se suočava s brojnim izazovima, ali put ka održivim rješenjima leži u razvoju jakog civilnog sektora iz same zajednice i podršci liderima koji mogu vjerodostojno predstavljati njene interese. Samo kroz blisku saradnju između civilnog sektora, Romskog savjeta i državnih institucija mogu se postići dugoročne promjene.

Neophodno je da se svi akteri – od države do organizacija – posvete stvarnim problemima i potrebama Roma, te da se aktivizam vrati na teren, među ljude kojima je najpotrebniji. Ovaj zajednički napor može donijeti značajan napredak i pomoći romskoj zajednici da ostvari svoja prava i dostigne bolji kvalitet života.

Senad Sejdović

Ćaćimata thaj perspektive: Romano aktivizmo ande Montenegro

O romano aktivizmo ando Montenegro avdive si anglal bare pharipa. Ko agorutne berša, sebepi e politikane paruvipnaske thaj institucionalno na-stabilitetoskoro, zoralipe te lačharel pes i pozicija e romane jekhinake slabila, dži kote buteder organizacije kotar o civilno societeti arakhena pe pharipa te implementirinen realno paruvipa ko tereni. Vi te si formalno kerdine zakonura thaj strategije pala inkluzia e Rromengi, lengi implementacia ačhel limitirime, thaj e kondicie pala but Rroma ande Montenegro si inke telal satisfakciako nivelo.

Politikano Kontèksto thaj Realne Trubujimata

I politikani na-stabilitèta kotar e nakhle nekobor berša kerda e zumavimata te resel pes jekh lungovràmaqi thaj sasti integracia e rromane komunitètaqi vi maj phares. Vi kaj e romani populacia si jekh katar e maj phare ande Montenegro, paruvimata ando gavermento thaj politikane prioritetura fokusirisarde e atencija pe aver pučhimata, kana problemura sar akceso pe edukacija, kher thaj buti ačhile pe rig. I romani komuniteta majdur malavel pes e tikne trajoske standardosa, socialo ekskluzia thaj limitirimo akceso pe fundavne hakaja.

Kadala problemura si inke prezento thaj trubun sistemsko thaj sastipasko solucia. Butivar e romane čhave mukhen e škole sebepi čorolipa thaj bizo adekvatno suportu, dži kote o phureder Roma isi len pharo te arakhen stabilno žanglimata. O dzivdipe ano naformalno beshipaske thana thaj limitirimo

akseso ko sastipaskere servisura maj dur keren pharipe e sakodivesutne dzivdipaske e romane populaciake.

O Civilno Sektoro thaj o Trubujipe vash Komunitetosko Barjaripe

O civilno sektoro savo angleder sine ključno te realizirinel pe o Romane hakaja, akana si anglal neve pharipa. But organizacie avile maj but fokusirime pe administrativne butja sar pe aktualno buti po than, so butivar ingrel pe projektura saven si cikno vaj khanchi efekto pe sakodiveseskoro trajo e Romengo. E projektura save si kerde pe lil žangle te resen e ćacutne trubujimata e komunitetosqe, kana o ćacutno žutipen si butivar bi-dosta vaj bi-adekvatno.

Numaj, andar i romani jekhin si inicijative thaj organizacie save keren buti te lačharen i pozicija e Rromengi thaj maren pe pala pire hakaja. Importantno si te delpe suportu e barjaripaske kotar o civilno sektori taro korkori komuniteti - organizacie save si pashe phangle e Rromenca thaj save hacharen olengere realno trubujimata. Akala organizacie thaj individue dzanena pošukar e pharipa savencar arakhena pe o Roma thaj šaj te den realistikano tasvir e situaciako, so si ključno te kerel pe sastipaskere solucie.

Ano akava konteksti, manglape te zorarenpe liderya andar o romano komuniteti kola kredibilno shay te reprezentinen olengere interesya. Kadala liderura si importantne na numaj te lačharen specifična problemură, numaj vi te vazden o pativipen maškar i komuniteta thaj e institucie. Olengi rola si te oven modo mashkar o Romano komuniteti thaj themutne organya, numaj ini katalizatorya vash paruvipya ano tereni.

Romano Konsilo: Mosto mashkar e komuniteta thaj e institucie

Rola taro Romano Konsilo si but importantno ko akava procesi. Sar konsultativno trupou, o Romano Konsilo kerel buti te phandel o trubujipa e amalipasko e šajdipaske e institucienge. Vi te si lengere kapaciteta limitirime, o Konsilo zumavel te lačharel i koordinacia maškar i rromani komuniteta, o civilo sektoro thaj e themesqe autoritetură. Akava brodo si trubujipe te sigurinolpe lungovakteskere solucie, numa thaj te šaj te šunelpe o glaso e Romengo ano keribaske procesia.

Numay, o Romano Konsilo thay organizacie kotar o korkoro komuniteti nashti te phiraven korkore o pharipe akala paruvipyra. Trubul majbari politikani volja thaj angažmano katar e institucije te keren buti e romane problemonca, sar vi suportu palo barjaripe e liderengo andar e komuniteta save šaj te keren buti po than thaj te anen konkretno averčhandipa.

Konkluzia: Sastipasko solucije prekal khetani buti

Romano komuniteti ani Montenegro duryarela angleder buteder pharipa, numay o drom vash sastipaskere solucije siton ano vazdipe e zorale civilune sektorsko kotar o korkoro komuniteti thay suportu vash sherune kola kredibilune shaj te reprezentinen olengere interesya. Lungi vrjamake paruvimata šaj te resen pes numaj kana kerel pes paše kooperacia maškar civilno sektoro, Romano konsilo thaj themeske institucije.

Trubusardo si kaj sa e aktora – katar o them dži kaj e organizacije – te den pes pala čače problemura thaj trubujimata e Rromenđe, thaj kaj o aktivizmo iril pes po tereno, maškar e manuša saven si maj but trubujipe. Akava khetanipe šaj te anel signifikantno progresu thaj te ažutil e romane komuniteta te realizuin pire hakaja thaj te resen pošukar kvaliteto e dživdipaske.

Senad Sejdovic

Zahvalnica Donatorima i Čitaocima

Dragi donatori i čitaoci,

S dubokim poštovanjem i iskrenom zahvalnošću obraćamo vam se povodom završetka ovog almanaha posvećenog romskoj populaciji. Vaša podrška, poverenje i interesovanje omogućili su nam da osvetlimo bogatstvo romske kulture, tradicije i izazova s kojima se susreću naši sugrađani Romi.

Donatorima: Vaša velikodušnost i posvećenost igrali su ključnu ulogu u realizaciji ovog projekta. Bez vaše finansijske podrške, mnogi aspekti romske kulture i istorije ostali bi nepoznati široj javnosti.

Zahvaljujemo vam što ste prepoznali značaj ovog almanaha i što ste svojim doprinosom omogućili njegovo stvaranje. Vaša podrška ne samo da pomaže u očuvanju romske baštine, već i promoviše inkluziju i razumevanje među različitim zajednicama. Čitaocima: Vi ste razlog zbog kojeg je ovaj almanah stvoren. Vaša radoznalost i želja za učenjem o romskoj zajednici motivisali su nas da sa pažnjom i ljubavlju prikupimo i predstavimo bogatstvo informacija koje su pred vama. Nadamo se da će vas stranice ovog almanaha inspirisati, obogatiti vaše znanje i produbiti vaše razumevanje i poštovanje prema romskoj kulturi. Vaša podrška čitanjem i deljenjem ovog almanaha dalje pomaže u širenju svesti i građenju mostova između različitih zajednica.

Hvala vam što ste deo ove važne priče. Vaša podrška i interesovanje daju nam snagu i motivaciju da nastavimo raditi na promociji kulture, inkluzije i razumevanja.

S poštovanjem i zahvalnošću,

Urednički tim

Naisaras e donatorenqe thaj e ginavnenge

Drago donatorura thaj ginavne,

Bare respektosa thaj ćaćesqe naisaripnasa, akharas tumenqe anđ-i okazia e agorisaripnaski kadale almanakosqi dedikuime e rromane populaciaqe. Tumaro suportò, paćape thaj interesò kerde amenge šajipe te šuvas o barvalimos e romane kulturako, tradicijengo thaj pharipa savencar arakhen pe amare romane dživdipaske.

Le Donatorenqe: Tumari laćhipen thaj dedikacia khelde jekh ključno rola te kerel pes kadava projèkto realiteto. Bizo tumaro lovengo aźutipen, but aspekturā andar i rromani kultura thaj anđ-i història aćhonas bipinzarde anđar o sasto publiko. Amen naisaras tumenqe so prinzaren i importanca kadale almanakosqi thaj so šaj te keren lesqi kreacia tumare kontribuciaça. Tumaro suportò na numaj aźutil te arakhel pes o rromano barvalipe, numaj vi vazdel i inkluzia thaj o xatjaripen maškar e diferentne komunitèturā.

Le ginavnenge: Tu san o ćhand sostar sas kerdo kadava almanako. Tumari kuriozيتeta thaj kamipe te siklòvas pal-i rromani komunitèta motivisarde amen te samas thaj kamipnaça te kidas thaj te prezentisaras o barvalimos e informàciaqo anglal tumenđe. Mangas kaj e riga kadale almanakoske te inspiririnen tumen, te barvaren tumaro džanglipe thaj te barjaren tumaro haćaripe thaj respekto pala e rromani kultura. Tumaro suportò kana ginaven thaj ulaven kadava almanako maj dur aźutil te ćhivel pes o prinžaripen thaj te vazdel pes o phanglipe maškar e diferentne komunitèturā.

Naisaras tumenqe so san kotor katar kadi importante paramići. Tumaro suportò thaj interesò del amen zor thaj motivacia te džas maj dur te keras buti pe promocia e kulturaki, inkluzia thaj haćaripe.

Sa respekto thaj baht,

Redakciaqo timo

A Akhor

B Bakro

C Cucla

Č Čirikli

Čh Čher

D Danda

Dž Džučhel

H Her

I Iv

J Jakh

K Kaš

Kh Kham

L Luludi

Lj Ljil

P Pare

Ph Phabaj

R Roj

S Sap

Š Šošoj

T Tepsija

Th Thav

